

Nefsin terbiye edilmesi

Necmettin Demir: “Nefis nedir? Nefsin ne gibi makamları vardır? Nefis terbiyesi nasıl olur?”

Kişi ve zât demek olan nefis, insanın maddî-mânevî öz varlığını ve öz benliğini oluşturan bir iç mayadan ibârettir. Kur’ân’da nefis bazan aşırı ve ilkel istek sahibi mânâsında “emmâre”¹; bazan kendisini yargılayan, kınayan ve günahlardan içi darlaşan bir öz varlık olarak “levvâme”²; bazan hayvânî ve şehvânî isteklerin hükmünden kurtulup ubûdiyet makâmında İlâhî nûrla tatmin olduğu anlamında “mutmainne”³ sıfatlarıyla, yani makamlarıyla anılır. Kur’ân ayrıca nefislerin bazan ilham aldıklarını⁴; bazan kemâlâtta felâha erdiklerini ve kurtulduklarını (5); bazan Rabb-i Rahîm’den râzı olduklarını, Rabb-i Rahîm’in de kendilerinden râzı bulunduğunu⁶ kaydeder. Ve Cenâb-ı Hak râzı olduğu nefislere, “Has kullarım arasına gir! Cennetime gir!”⁷ buyurur. Diğer yandan nefisleri uyarır: “Onlar ki, küçük günahlar dışında büyük günahlardan ve fuhşiyâttan sakınırlar. Şüphesiz Rabb’in geniş mağfiret Sahibidir. Rabb’in sizi topraktan yarattığı sırada ve sizler annelerinizin karınlarında ceninler iken sizin hallerinizi en iyi bilendir. Öyleyse nefislerinizi temize çıkarmayın! Sakınanı en iyi O bilir”⁸ buyurur.

Nefsin bu sıfatları hiç şüphesiz durağan değildir. Yani bu sıfatları bir merdivenin basamakları kabul ettiğimizde, nefisler için yükseliş ve iniş, ölüme kadar her zaman mümkündür. İman, ibâdet ve taat yükselişine; isyan, tuğyan ve günahlar inişine neden olur. Nefs-i emmârenin, levvâme veya mutmainne makamlarına yükselişi halinde bile, silâhlarını ve cihâzâtını asâba devrettiğini beyan eden Bediüzzaman Hazretleri, asâb ve damarların o vazîfeyi, yani “emmâre” vazifesini ömrün sonuna kadar gördüğünü, dolayısıyla nefs-i emmâre çoktan ölmüş olsa bile eserlerinin damarlarda yaşadığını; bundan dolayı çok büyük asfiyânın ve evliyânın nefisleri “mutmainne” makâmında oldukları halde, nefs-i emmâreden şikâyet ettiklerini kaydeder. (9)

Saîd Nursî Hazretlerine göre, “Nefislerinizi temize çıkarmayın.” âyeti, nefsin en ilkel haline karşı bizi uyarmaktadır. Şöyle ki: İnsan cibilliyeti ve fitratı hasebiyle nefsinin sever. Hattâ evvelâ yalnız nefsinin sever; başka herşeyi nefsinin fedâ eder. Mâbuda lâayk bir tarzda nefsinin metheder. Mâbuda yaraşan bir tenzîh ile nefsinin ayıplardan tenzih eder ve berî görür. Elden geldiği kadar kusurları kendine lâayk görmez ve

kabul etmez. Nefsine tapar bir tarzda kendini şiddetle müdafaa eder. Hattâ fitratında derc edilen ve yalnız Mâbud'unun hamd ve tesbihi için kendisine verilen duyguları ve istidâtları kendi nefisine sarf ederek, "Nefsinin arzusunu kendine İlâh edinip her emrine uyan kimseyi gördün mü?"¹⁰ sırrına mazhar olur.

Neticede, gerçekte "acz" içinde yuvarlanan nefis, kendisini üstün görür, kendisiyle gururlanır, kendisini beğenir. Oysa kulluk makâmı, Allah'ın azameti ve büyüklüğü karşısında, kendi acziyetini idrâk etmeyi gerektirmektedir.

İşte bu mertebede nefsin tezkiyesi ve terbiyesi, nefsi tezkiye etmemektir, yani nefsi günahlardan berî görmemektir. Yani nefsi temize çıkarmamaktır. Nefsin günahlardan arınması ve temizlenmesi için bu şarttır. Çünkü, "acz" içinde olduğunu idrâk eden nefis, gururlanmaz, kendisini büyük görmez; "ubûdiyet" yoluna girer. Ubûdiyet yolu ise onu, mahbûbiyete, yani Allah'ın sevgili bir kulu makâmına yükseltir.

Bediüzzaman'a göre nefis bazen kendisini unuttur. Ölümü başkasına verdiği; fenâyı, zevâli ve yokluğu, kendi üzerine almadığı gibi; külfet, hizmet ve ibâdet makâmında, yani Allah'ın emirlerine muhatap olma makâmında da, kendini unuttur. Nefis, kendini Allah'ın emirlerine muhatap saymak istemez.

Fakat ücret almaya ve lezzetlerden istifâde etmeye gelince öne atılmakta ve şiddetle istemektedir. Yani lezzetlerde nefis kendini unutmamaktadır. İşte, nefsin emmâre makamı budur. Nefsin bu vahim hâline, "Allah'ı unutup da, Allah'ın da nefislerini kendilerine unutturduğu kimseler gibi olmayın. Onlar yoldan çıkmış kimselerdir"¹¹ âyeti işâret etmektedir.

Nefsi bu makâmda tezkiye, tathîr ve terbiye etmek, yani arındırmak, bu hâlin aksini telkin etmekle mümkündür. Yani nefsin unutkanlığı ile örtüşecek bir biçimde, lezzetlerde, tatlarda, ihtirâslarda, menfaatlerde ve ücretlerde nefsi unutmak. İbâdet, hizmet, faaliyet ve ölüm gibi nefsin sevmediği hallerde ise nefsi unutmamak. Yani hizmetlerden geri durmamak, öne atılmak. Her an ölümü beklemek ve hazırlanmak.

12

Böylece nefis kendisinin "fakr" içinde olduğunu unutmaz. Bu idrâk onu Allah'ın Rahmân ismine ulaştırır. Yani nefis kendi fakirliğini bilmesine rağmen, bu fakirliğe aldırılmaz ve daha dehşetli bir fakirlik olan ölümün her an kapıda olduğunu hissederek, hizmetlere atılır ve ibâdetlerde ön safta yer alırsa; Rahmân ismi o nefsi kucaklar, ihâta eder, şefkat eder, nîmetlerini bollastırır, bereketini arttırır, hadsiz sevaplar verir; ölümden sonra da o nefsi fakir ve yoksul bırakmaz. O nefse rahmet

eder.

Dipnot:

- 1-Yûsuf Sûresi, 12/53; Şems Sûresi, 91/10;
- 2-Kıyâme Sûresi, 75/2; Tевbe Sûresi, 9/118;
- 3-Fecr Sûresi, 89/27;
- 4- Şems Sûresi, 91/8;
- 5-Şems Sûresi, 91/9;
- 6-Fecr Sûresi, 89/28;
- 7-Fecr Sûresi, 89/29, 30;
- 8-Necm Sûresi, 53/32;
- 9-Mektûbât, s. 316;
- 10-Furkân Sûresi, 25/43;
- 11-Haşir Sûresi, 59/19;
- 12-Mektûbât, s. 443.